

معرفی کتاب «درآمدی بر فولکلور ایران»

تهیه و تنظیم: الهام فراستی^۱

نویسنده: دکتر محمد جعفری قنواتی

ناشر: جامی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۰۵۰ جلد

صفحات: ۴۰۰ صفحه

قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

ترجمه دقیق واژه فولکلور تاکنون در هیچ زبانی میسر نشده و هیچ کدام از معادل‌هایی که برای این واژه برگزیده‌اند، دربرگیرنده معنای کامل آن نیست، به همین دلیل، تمامی ملل در کنار واژگان معادلی که خود برگزیده‌اند، همچنان واژه فولکلور را به معنای جامع آن مورد استفاده قرار می‌دهند. در ایران نیز گاه عباراتی مانند فرهنگ مردم، ادبیات عامیانه، دانش عامه و ادبیات شفاهی، به معنای فولکلور به کار برده می‌شود. هر چند فرهنگستان زبان و ادب فارسی معادل «فرهنگ مردم» را برای این واژه مصوب کرده است.

فولکلور حوزه‌های گسترده‌ای از زندگی را مانند آداب و مراسم، دین، دانش (شامل دو حوزه فرعی پزشکی و فناوری)، هنر (شامل موسیقی، رقص، نمایش) و ادبیات دربرمی‌گیرد. بررسی همه این حوزه‌ها در یک کتاب امکان‌پذیر نیست، از این رو در

۱. کارشناسی ارشد از دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران. رایانامه: elhamfarasati@yahoo.com

۱۷۶ ❖ فصلنامه فرهنگ مردم ایران

بیشتر کتاب‌های فولکلورشناسی به طور معمول، فقط آداب و مراسم و ادبیات بررسی می‌شود. کتاب حاضر نیز که از دو بخش تشکیل شده است، فقط همین حوزه‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد.

کتاب **درآمدی بر فولکلور ایران** در دو بخش به نگارش درآمده است. بخش اول، فولکلور مراسمی یا مناسبتی است که به آئین‌هایی مانند عروسی، مرگ، جشن‌های مختلف و آداب متعدد از زاویه ادبی پرداخته است و بخش دوم، ادبیات شفاهی است که به تعریف و اهمیت ادبیات شفاهی و همچنین انواع ادب شفاهی می‌پردازد.

با وجود آنکه این کتاب به فولکلور ایران اختصاص دارد، به سبب اشتراکات و همسانی‌های تاریخی، فرهنگی، زبانی و هویتی مردم ایران با افغانستان و تاجیکان آسیای میانه تلاش شده است که در هر فصل، به مصادیقی از فولکلور این مردم نیز اشاره شود و این از ویژگی‌های منحصربه‌فرد این اثر است.

بخش اول کتاب با عنوان فولکلور مراسمی یا مناسبتی، فولکلور موسمی یا تقویمی را تعریف می‌کند که شاخه‌ای از فولکلور مراسمی است و آن را از دو زاویه فولکلور موسمی بر اساس تقویم شمسی و فولکلور موسمی بر اساس تقویم قمری به بحث می‌گذارد.

به آداب و مراسمی که در یک موسم یا تاریخ معین برگزار شود، فولکلور موسمی یا تقویمی می‌گویند. بخشی از این فولکلور مرتبط با فعالیت‌های اقتصادی است؛ مانند جشن‌های برداشت محصول و بخشی نیز مربوط به باورها و اعتقادات مردم است. فولکلور موسمی یا تقویمی در ایران بسیار متنوع و غنی است و بر اساس دو تقویم جداگانه، یکی، تقویم شمسی و دیگری، تقویم قمری برگزار می‌شود.

اکثر آداب و مراسمی که بر اساس تقویم شمسی برگزار می‌شوند، ریشه در فرهنگ پیش از اسلام ایرانیان دارند؛ مانند پیک‌های نوروزی یا چهارشنبه‌سوری و آنچه بر اساس تقویم قمری است، به‌طور عمده به باورهای اسلامی مردم ایران مربوط می‌شود، مانند ماه محرم و رمضان. در این بخش از کتاب، کوشش بر آن بوده است که توجه ویژه‌ای به ادبیات این مراسم نشان داده شود.

معرفی کتاب «درآمدی بر فولکلور ایران» ❖ ۱۷۷

عنوان بخش دوم کتاب، ادبیات شفاهی و اهمیت آن است. در این بخش، نگارنده به تعریف ادبیات شفاهی، انواع و ویژگی‌های آن می‌پردازد. ادبیات شفاهی یکی از اجزای مهم فولکلور یا فرهنگ مردم است تا جایی که گاه مترادف یا به جای فولکلور به کار می‌رود. پیش از هر چیز باید گفت که ادبیات شفاهی جزئی از ادبیات است اما این موضوعی است که در تعریف برخی از پژوهشگران از ادبیات در عمل نادیده گرفته می‌شود. برخلاف تصور این پژوهشگران می‌توان گفت تخیل انسان که اساس ادبیات را تشکیل می‌دهد، بسیار مقدم بر اختراع و به‌کارگیری خط است. در حقیقت، بسیاری از افسانه‌ها، قصه‌ها و حکایت‌ها که پیش از اختراع خط وجود داشته و به طریق زبانی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شده‌اند، در حیطه ادبیات شفاهی قرار می‌گیرند.

ادبیات شفاهی دارای ویژگی‌های عامی است که می‌توان بر اساس آنها، ادبیات یاد شده را از ادبیات تألیفی متمایز کرد. ناشناخته بودن مؤلف، شکل انتقال، تکرار، زبان و سرگرم‌کنندگی از جمله ویژگی‌های ادبیات شفاهی است.

برخی از انواع ادبیات شفاهی را به دلیل وجوه مشترکی که با یکدیگر دارند، در یک گروه می‌توان طبقه‌بندی کرد؛ مانند انواع ادبیات داستانی که خود انواعی مانند اسطوره، افسانه، لطیفه و ... را شامل می‌شود. انواع ادبیات نمایشی نیز شامل نقالی، تعزیه‌خوانی، پرده‌خوانی، تخت حوضی، سخنوری، بازی‌های زنانه و مانند آن می‌شود. بخشی دیگر مانند دوبیتی‌ها، رباعی‌ها و تصنیف‌ها را با عنوان اشعار شفاهی می‌توان تقسیم‌بندی کرد. انواع دیگری مانند چیستان، مثل، دعا، دشنام و ... نیز وجود دارد که از یک سو، در این سه گروه قرار نمی‌گیرند و از سوی دیگر، با هم نیز وجوه مشترکی ندارند. برخی از پژوهشگران در کنار ادبیات داستانی و ادبیات نمایشی، از گروه دیگری با عنوان «ادبیات غیرداستانی» نام برده‌اند و انواعی را که در دو گروه اول قرار نمی‌گیرند، زیر این عنوان قرار داده‌اند. از این رو، ادبیات غیرداستانی از نظر آنها شامل شعر، مثل، چیستان، متلک، دعاها، اوراد، کنایات و اصطلاحات می‌شود.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی